

LIMITAREA PUTERII STATULUI-NAȚIUNE ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

LIMITATION OF NATION-STATE POWER IN INTERNATIONAL RELATIONS

Maior conf. univ. dr. Dorel BUȘE*

Odată cu inaugurarea sistemului modern de state prin semnarea Tratatelor de la Westfalia, statul suveran, înzestrat cu puterea proiectată în relație cu proprii indivizi, cu teritoriul lui, dar și cu celelalte state ce aparțin sistemului internațional, devine principalul actor al relațiilor internaționale câștigându-și legitimitatea în raport cu alți actori precum Papalitatea. Având ca principal obiectiv asigurarea propriei supraviețuiri și chiar a propriei securități, statul suveran s-a angrenat permanent într-o luptă de maximizare a puterii sale. Pe cale de consecință, de-a lungul istoriei au fost întrebuințate diverse metode și instrumente care să limiteze utilizarea arbitrară a puterii naționale în relația cu alte state și care, în același timp, să asigure un climat stabil în cadrul sistemului internațional.

Cuvinte cheie: echilibru de putere; suveranitate; statul-națiune; drept internațional; realism politic.

Once with the inauguration of the modern system of states by signing the Treaty of Westphalia, endowed with the designed power in relation with his individuals, with his territory and with other countries belonging to the international system, the sovereign state becomes the main actor of international relations gaining legitimacy in relation with other actors such as the Papacy, too. Since the main objective was to ensure its own survival and security, the sovereign state was engaged into a permanent struggle to maximize its power. Consequently, throughout history different methods and tools were used in order to limit the arbitrary use of national power in relation with other states and to ensure a stable climate in the international system, too.

Keywords: balance of power; sovereignty; nation-state; international law; political realism.

---

* Universitatea Națională de Apărare „Carol I”; e-mail: dorel_buse@yahoo.com

Statul este, conform definiției weberiane, posesorul legitim al monopolului asupra utilizării violenței legitime și este prin urmare cel care deține în raport cu celelalte instituții ale statului maximul de putere. Statul modern, așa cum apare el în urma Tratatelor Westfalice, a încercat atât în plan intern cât mai ales în plan extern să își maximizeze puterea pentru a-și atinge obiectivele și a-și apăra interesele. Astfel, în plan intern statul a încercat mereu să își maximizeze puterea în raport cu celelalte instituții, fie că vorbim de Biserică sau Armată, utilizându-se în același timp de capitalul de putere al acestora pentru a spori controlul asupra populației și, implicit, asupra teritoriului.

În reglementarea relațiilor cu alte state, statul modern a căutat mereu să își maximizeze puterea pentru a-și apăra și promova setul de valori ce stă la baza sa, a-și atinge interesele și a asigura integritatea teritorială și supraviețuirea statală. Această nevoie insașiabilă de maximizare a puterii statului în raport cu ceilalți competitori de pe scena internațională a fost și cauza unui lung și dureros șir de războaie și conflicte care au marcat istoria de-a lungul timpului. De astfel, pentru o lungă perioadă de timp războiul a fost principalul mod de maximizare a puterii în relație cu celelalte state și de promovare a intereselor statului. Din Antichitate și până în epoca modernă războiul a fost văzut ca fiind un mod natural și general acceptat de afirmare pe plan extern a unui stat/ civilizații/oraș-stat sau imperiu. Războiul a fost mereu un mijloc propice de reglementare a relațiilor dintre actorii internaționali chiar și pentru populațiile civilizate, și era motivat de obiective derizorii, situațiile de limitare a recursului la război fiind excepționale¹.

Conform lui Morgenthau un stat își proiectează puterea în relațiile cu alte state pentru a-și urmări interesele ținând seama de o serie de elemente enumerate mai sus precum populația, teritoriul și poziția geografică, economia, capacitatea militară, calitatea diplomației sau voința națională. Toți acești factori contribuie la maximizarea puterii unui stat în raport cu ceilalți posibili competitori de pe scena internațională. Până în secolul al XX-lea când se pun bazele unui sistem juridic internațional permanent, comunitatea internațională a încercat să limiteze aceste încercări ale statelor de a-și maximiza puterea, încercându-se mai multe formule menite să asigure un climat internațional stabil, să limiteze recursul la forță al statelor europene și să promoveze instrumentele pașnice de rezolvare a diferendelor, precum medierea sau arbitrajul. Principala formulă găsită de marile puteri a fost cea a *gubernării internaționale*, o guvernare menită să asigure *statu-quo-ul* și să soluționeze conflictele pe cale pașnică spre a evita escaladarea unui război. Toate încercările de a crea o *gubernare internațională* au fost conduse de ideea conform căreia „*pacea și ordinea sunt produsele unei legături comune și o concepție asupra dreptății unanim împărtășită*”, și mai important, au fost mereu precedate de evenimente atroce

¹ Iulia Motoc, Teodor Meleșcanu, *Droit international public*, Editura Universității București, București, 1996, p. 222.

precum războaiele napoleniene, Primul Război Mondial și cel de-al Doilea Război Mondial². Sistemul internațional contemporan, deși este prin natura sa unul anarhic format din state suverane, este unul organizat juridic. Existența dreptului internațional public nu poate fi negată, cu toate că în trecut, acesta a fost des trecut cu vederea, asta dacă ne referim doar la dreptul internațional întruchipat de Liga Națiunilor, Pactul Briand-Kellog și ONU și mai puțin la normele sale tradiționale privind de exemplu limitele juridice teritoriale, dreptul navelor în ape străine și statutul reprezentanților diplomatici care sunt des respectate de către actori internaționali³.

Din punct de vedere teoretic, această luptă pentru putere și definiția intereselor statului în termeni de putere este apanajul unui curent de gândire care a dominat studiul relațiilor internaționale de la jumătatea secolului trecut și până în prezent, și anume realismul sau *Realpolitik*. Pentru reprezentanții realismului și neorealismului precum E. Carr, H. Morgenthau sau Kenneth Waltz, maximizarea puterii statului este principalul mod de urmărire a intereselor statului.

Secolul al XX-lea a adus cu sine și un fenomen care a afectat modul de manifestare a puterii unui stat, și anume globalizarea. În contextul globalizării, care ia amploare la început de secol, trebuie să ținem cont de faptul că în mod normal „politica mondială ar trebui să devină din ce în ce mai nefavorabilă concentrării de putere hegemonice”. Statele devin din ce în ce mai mult interdependente alegând să își maximizeze nu puterea ci gradul de securitate integrându-se într-o rețea de sisteme regionale și internaționale în cadrul cărora interacționează cu celelalte state și care fac puțin probabilă maximizarea puterii unui stat pe cont propriu. Statele nu mai pot exista independent în acest context și sunt determinate să își promoveze interesele nu prin maximizarea puterii statului ci prin cedarea unui grad de suveranitate spre a se învâli cu o umbrelă protectoare pe care o oferă apartenență la o comunitate regională sau internațională. În sfera politică, dezvoltarea politicii globale a mers mână în mână cu dezvoltarea noilor forme de regionalism, precum constituirea Uniunii Europene sau Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est, care sunt de asemenea un produs al globalizării. Existența UE este o ilustrarea a ideii de ordine neomedievală preconizată de H. Bull în care „spațiul politic și comunitatea politică continuă să fie conturate în limita teritorială a suveranității statale, dar nu în mod exclusiv”⁴.

În viziunea lui Robert Cooper⁵, statul post modern a devenit mai puțin dominator și se definește pe sine prin politica de securitate și nu de putere. Tot Cooper afirmă că „interesele de stat devin o cantitate tot mai neglijabilă în formularea politicii externe, media,

² Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, București, 2007, p. 477.

³ *Ibidem*, p. 301.

⁴ David Held, David Goldblatt, *Transformări Globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, București, 2004, p. 110.

⁵ Robert Cooper, *Destrămarea națiunilor. Ordine și Haos în secolul XXI*, Editura Univers Enciclopedic, București.

emoțiile opiniei publice, interesele particulare de grup sau chiar interesele regionale, toate intră în calcul⁶. În era globalizării, care a determinat estomparea limitelor spațiu-timp și a dus la dezvoltare fără precedent a mijloacelor de comunicare în masă, fiecare decizie și acțiune a unui stat care în mod natural caută să își maximizeze puterea se află sub presiunea constantă a opiniei publice internaționale, a cărei putere de influențare a acestor decizii a crescut exponențial. Pe cale de consecință, această nevoie naturală a statului de a-și maximiza puterea pentru a-și promova propriile interese a fost supusă unor modificări semnificative sub presiunea fenomenului globalizării. Această tendință este încă prezentă, însă cu mult controlată datorită acestui proces inevitabil de integrare în sisteme regionale și internaționale și de cedare a suveranității prin care trece statul postmodern. Deși nu se preconizează dispariția statului în această nouă eră, puterea lui în raport cu celelalte state va ocupa din ce în ce mai mult un loc neglijabil fiind înlocuită cu nevoia de a asigura securitatea acestuia prin apartenența la o rețea de sisteme regionale și internaționale.

Unul din principiile care stau la baza limitării puterii statului este cel al balanței de putere. Morgenthau demonstrează în paginile lucrării, *Politica între Națiuni*, că balanța de putere este „o manifestare particulară a unui principiu social general căruia toate societățile compuse dintr-un număr de părți autonome îi datorează autonomia părților componente”⁷. Prin urmare, în sistemul internațional balansarea puterii a fost un principiu adoptat natural de către actorii acestui sistem pentru a evita concentrarea puterii într-un singur *taler*. În accepțiunea lui Morgenthau, procesul de balansare se produce prin diferite metode. Astfel principiul *Divide et Impera*, este considerat una din primele manifestări ale balanței de putere, având la bază ideea slăbirii rivalilor divizându-i și menținându-i divizați⁸. O altă metodă de balansare caracteristică secolului al XVIII-lea și al XIX-lea este reprezentată de acordarea de compensații teritoriale, Morgenthau oferind drept exemplu împărțirea Poloniei din 1772, 1773 și 1795⁹. Un principiu care a stat la baza balansării puterii în sistemul internațional contemporan a fost angrenarea într-un proces de înarmare prin sporirea bugetului alocat pregătirilor militare. Reprezentativ pentru acest principiu de balansare în zilele noastre, este lansarea Chinei într-un proces susținut de modernizare a capacităților militare. Cea mai importantă manifestare a balanței de putere a fost însă crearea de alianțe, aceasta regăsindu-se mereu mai degrabă în relația dintre un stat și o alianță, sau dintre două alianțe, decât între două state izolate. Astfel, în relații dintre două națiuni rivale, acestea pot fie să își maximizeze singure puterea fie să se alăture altor națiuni pentru a contrabalansa excesul de putere. Alegând prima varianta statele se înscriu într-un proces de înarmare, însă cea de-a doua variantă presupune angrenarea într-o politică de

⁶ *Ibidem*, p. 77.

⁷ Hans J. Morgenthau, *Op .cit.*, p. 299.

⁸ *Ibidem*, p. 213.

⁹ *Ibidem*, p. 214.

alianțe¹⁰. Sistemul internațional este prin natura sa unul în care statele se comportă în relațiile dintre ele precum se comportă omul în starea de natură. Cu toate acestea, după cum afirmă și Morgenthau, scena politică internațională nu se aseamănă stării de natură așa cum este această ilustrată de Thomas Hobbes, și anume ca un *război a tuturor împotriva tuturor*, deoarece statele, în lupta pentru putere, nu acționează cu totul arbitrar și necontrolat. În acest context, Morgenthau introduce importanța unor elemente care mențin și controlul asupra societății în cadrul națiunii, și anume moralitatea, moravurile și convențiile legale¹¹. Unul dintre cele mai importante instrumente de limitare a puterii statului a fost codificarea și consolidarea unui corpus de norme menit să reglementeze relațiile dintre statele aflate în lupta pentru putere. Dreptul internațional, în accepțiunea sa modernă, a luat naștere odată cu transformarea sistemului feudal într-unul care avea la baza statul suveran, ale cărui principale caracteristici sunt teritorialitatea și asumarea autorității asupra acestui teritoriu de către un guvern¹². Relațiile dintre aceste state suverane, care existau independent unele de altele, au trebuit să fie treptat reglementate, consolidându-se astfel un corpus de reguli și convenții, care va fi recunoscut sub numele de drept internațional. Încă de la primele codificări ale dreptului internațional, acesta a avut numeroși contestatori ai existenței sale, precum Machiavelli, Hobbes sau Raymond Aron. Cu toate acestea, Hans Morgenthau a afirmat că nu putem exclude cu totul existența unui drept internațional din cauza numeroaselor cazuri în care deși una dintre reguli a fost încălcată sancțiunea corespunzătoare nu a fost aplicată, iar dacă aceasta a fost aplicată nu a fost întotdeauna eficientă¹³.

Majoritatea autorilor argumentează ideea inexistenței unui drept internațional afirmând că societății internaționale îi lipsesc trei elemente indispensabile: „existența unui *legislator* care să stabilească aceste norme juridice menite să reglementeze relațiile dintre state, un *judecător*, care să rezolve eventualele diferende și un *jandarm*, care se sancționeze posibilele violări ale dreptului internațional”¹⁴. Deoarece sistemul internațional, care este format din state suverane, este prin natura sa unul descentralizat, astfel și dreptul internațional este caracterizat de descentralitate. Pe cale de consecință, dreptului internațional îi lipsește un important mijloc existent în dreptul intern prin care poate asigura existența unei ordini juridice, și anume, centralizarea sancțiunii pentru o mai bună aplicare a acesteia. De asemenea, pentru a aplica sancțiunile este necesară deținerea jurisdicției asupra disputelor, iar singura sursă a acestei jurisdicții este voința statelor de a-și supune adjudecării disputele, astfel statele sunt încă odată ferite de subordonarea față de

¹⁰ *Ibidem*, p. 216.

¹¹ *Ibidem*, p. 253.

¹² *Ibidem*, p. 203.

¹³ *Ibidem*, p. 301.

¹⁴ Iulia Motoc, Teodor Meleșcanu, *Op. cit.*, p. 14.

respectarea regulilor dreptului internațional¹⁵. Primul pas spre centralizarea funcțiilor în domeniul dreptului internațional a constat în înființarea Curții Internaționale Permanente de Justiție și, mai apoi, a Curții Internaționale de Justiție.

Pe cale de consecință, în aplicarea eficientă a normelor de drept internațional este necesară existența unui stat sau a unei alianțe de state care să funcționeze ca un supervisor al aplicării acestor norme. Putem întâlni de-a lungul istoriei mai multe formule pentru aplicarea normelor de drept internațional. Astfel, alianțele între marile puteri europene sunt fondate pe principiul menținerii *status-quo* și respectarea prevederilor tratatelor de pace. Mai mult, secolul al XIX-lea cunoaște consacrarea unui formule ce se va consolida și se va transforma într-o instituție permanentă pe parcursul secolului al XX-lea, și anume, formula *gubernării internaționale*. Aceasta a fost pusă în practică începând cu Congresul de la Viena de la începutul secolului al XIX-lea și va asigura stabilitatea sistemului internațional pe parcursul acestui secol. Formula *gubernării internaționale* poate fi înțeleasă ca o contopire între varianta tradițională a formării de alianțe între marile puteri și principiul consacrat de tradiția liberală a *securității colective*. Acesta din urmă va deveni un instrument primar de limitare a puterii statului pe parcursul secolului al XX-lea prin crearea Ligii Națiunilor și mai apoi a Organizației Națiunilor Unite. Astăzi, dreptul internațional public a devenit principalul instrument de limitare a puterii arbitrare a statului, acestea apelând la normele sale pentru a-și legitima acțiunile. Mai mult, puterea statului este din ce în ce mai mult supusă limitării datorită unui proces care a modificat modul de raportare dintre state și a crescut interdependența între acestea, și anume, procesul de globalizare. Un stat nu mai poate exista izolat și își face calculele privind securitatea și asigurarea supraviețuirii ca parte integrantă a unui sistem regional sau internațional.

Ideea dominantă a democrației moderne a fost legată în mod intim de statul-națiune. Așadar, pentru a examina statutul actual al democrației trebuie să ne uităm mai întâi la schimbările ce afectează puterea și rolul statului-națiune. Printre teoreticieni, mulți susțin și mulți contestă că diversele fenomene grupate sub numele de „globalizare” ar eroda sau ar nega atribuțiile statului-națiune. Mult prea des însă, acest lucru e afirmat sub forma unei propuneri de tipul ori-ori: fie statele-națiune sunt încă importante, fie există o nouă ordine mondială. De fapt, ambele sunt adevărate. Epoca globalizării n-a adus sfârșitul statului-națiune, statele-națiune încă îndeplinesc funcții extrem de importante în stabilirea și reglementarea normelor economice, politice și culturale, însă el a fost fără îndoială destituit din poziția sa de autoritate suverană. Trebuie accentuat însă că asta reprezintă o mutație istorică majoră numai din perspectiva statelor-națiune dominante. Națiunile subordonate n-au fost niciodată cu adevărat suverane. Intrarea în modernitate a însemnat, pentru multe state-națiune, intrarea în relații de subordonare economică și politică, relații ce subminau orice suveranitate pe care și-ar fi putut-o revendica o națiune¹⁶. Cedarea de suveranitate în

¹⁵ Hans J. Morgenthau, *Op. cit.*, p. 308.

¹⁶ Michael Hardt, Antonio Negri, „*Revista IDEA arta-societate*”, nr. 19/2004.

procesul integrării, descentralizarea crescândă și transferul de atribuții către organele locale, pierderea controlului asupra economiei globalizate, acceptarea armonizării legislației cu aceea a altor state, dependența de deciziile și recomandările marilor organisme financiare și bancare sunt tot atâtea manifestări ale apariției unor noi funcții ale statului.

Există un spectru larg de poziții, de la apărarea rolului și funcțiilor statului până la profetașia sumbră a dispariției sale și preluarea funcțiilor de apărare și securitate internațională de alte structuri politice și organizatorice. Având o poziție moderată, Paul Kennedy considera că „pe total, chiar dacă autonomia și funcțiile statului au fost erodate de tendințele transnaționale, nu a apărut nici un substitut adecvat care să-l înlocuiască în a răspunde schimbării globale”¹⁷ și a asigura ordinea și securitatea planetară. Unii specialiști în problemă, cum sunt Hirst și Thompson susțin că anumite puteri tradiționale ale statului sunt în declin: „puterea statului-național se afla în declin”, în timp ce rolul statului ca manager economic se diminuează. Abordarea trebuie însă nuanțată, insistându-se asupra importanței persistente a statului-național, nu în termeni tradiționali, precum putere suverană sau manager economic, ci ca sursa cheie a legitimității și a delegării autorității către centre de putere la nivel sub și supra național. „Statele-naționale – susțin autorii respectivi – sunt acum pur și simplu o categorie de agenți politici și de putere, într-un sistem complex al puterii, de la nivel mondial până la niveluri locale”¹⁸.

Un punct de vedere original și interesant susține Linda Weiss¹⁹. În lucrarea *Mitul statului lipsit de putere*, ea consideră că deși volumul total al fluxurilor internaționale de produse, oameni, capital este greu de ignorat, noutatea, magnitudinea și tipul schimbării din economia mondială nu sunt suficiente pentru susținerea ideii de piață transnațională sau globală, în care constrângerile locaționale și instituționale nu mai au importanță. Transformările sunt în acord cu o economie extrem de internaționalizată, în care integrarea economică este promovată nu doar de companii, ci și de guvernele naționale. Consideră greșite viziunile asupra modurilor în care evoluează puterea statului, pentru că ignoră varietatea statelor și adaptarea acestora. Schimbarea nu este ceva nou pentru stat, este chiar esența statului modern, în virtutea faptului că este implicat într-un sistem economic și interstatal dinamic (chiar și evoluția formelor de război trebuie inclusă în acest sistem). Linda Weiss susține că statul-națiune va avea în continuare o importanță sporită și că, în consecință, aceasta va contribui la avansarea și nu la încetinirea economiei mondiale. Adaptarea statului și a funcțiilor sale sunt de așteptat, nu declinul funcțiilor sale. Statele puternice sunt mai degrabă „moașe” ale globalizării, nu victime ale acesteia. Apariția statelor „catalitice”, care consolidează rețelele naționale și regionale de comerț și investiții, este deja evidentă. Capacitatea statelor-națiuni de a se adapta la globalizare va continua să

¹⁷ Paul Kennedy, *Preparing for the twenty first century*, Vintage Books, New York, 1993, p. 67.

¹⁸ Paul Hirst, Graham Thompson, *Globalizarea sub semnul întrebării. Economia internațională și posibilități de guvernare*, Editura Trei, București, 2002, p. 98.

¹⁹ Linda Weiss, *Mitul statului lipsit de putere*, Editura Trei, București, 2002, p. 26.

se mărească, mai degrabă decât să diminueze diferențele între puterile statelor, la fel ca și avantajele coordonării economice naționale.

Globalizarea este susținută prin statul național și, prin urmare își extrage din acesta sensul și existența. Argumentele globalizării economice, cu imaginea lor despre o economie mondială lipsită de granițe, au neglijat unele procese mai profunde prin care statele puternice însele au modificat regulile jocului, inclusiv în ceea ce privește apărarea națională și securitatea internațională. Statele națiuni prezintă o adaptabilitate și o varietate considerabilă, atât în ce privește reacțiile la schimbare, cât și în privința capacității de a media și coordona legături internaționale și interne.

Statele-națiuni continuă să fie elementul de bază al sistemului mondial. Deși declinul naționalismului marilor puteri și slăbirea ideologiei au redus conținutul emoțional al politicii mondiale, – în timp ce armele nucleare au introdus restricții majore în folosirea forței – competiția bazată pe criteriul teritoriilor domină încă în chestiunile mondiale, chiar dacă formele sale tind în prezent să fie mai pașnice. În această competiție, așezarea geografică încă este punctul de plecare în definirea priorităților externe ale unui stat-națiune, iar mărimea teritoriului național rămâne, de asemenea, unul dintre criteriile majore de stabilire a statutului și puterii. Cu toate acestea pentru majoritatea statelor-națiuni, chestiunea stăpânirii de teritorii pierde din importanță în ultima vreme. În măsura în care disputele teritoriale sunt încă importante în formularea politicii externe a unor state, ele sunt mai mult o chestiune de resentiment datorită negării dreptului la autodeterminare pentru „rudele” lor etnice, despre care se consideră că sunt lipsite de dreptul de a se uni cu „patria-mamă”, sau o nemulțumire în legătură cu așa-zisul tratament al minorităților naționale de către un stat vecin, decât o chestiune de dobândire a unui stat național mai important prin extindere teritorială²⁰.

Toate studiile dedicate fenomenului globalizării amintesc de slăbirea puterii statului-națiune sau difuziunea autorității statului, dar mai niciunul nu explicitează acest lucru. Slăbirea autorității tuturor guvernelor pe care o resimțim în prezent se datorează schimburilor tehnologice și financiare și integrării accelerate a economiilor naționale într-o singură economie de piață globală. Dar, de fapt, înainte de aceasta, tocmai nereușita guvernelor a fost cauza liberalizării piețelor. Voit sau nu, guvernele care eșuaseră în încercarea de a governa economia națională, de a menține scăzută rata șomajului și de a susține creșterea economică, de a reduce deficitul în balanțele de plăți cu alte state, de a controla rata dobânzii sau cursurile de schimb valutar, și-au deschis piețele naționale, cedând astfel presiunilor făcute de organisme financiare internaționale. Nu întâmplător, unul dintre cei mai buni analiști ai fenomenului globalizării, britanica Susan Strange, și-a intitulat una dintre ultimele cărți *Retragerea statului*. Statul, practic, asigură un cadru de drepturi și îndatoriri legale, înlăuntrul cărora însă alții influențează din ce în ce mai mult

---

²⁰ Zbigniew Brzezinski, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 50.

rezultatele. Sau, cum foarte plastic și semnificativ, spune aceeași Susan Strange: „statele pot să fie, foarte bine, arena, scena sau cupola cercului sub care se joacă, dar asta nu înseamnă că ele mai sunt și actori principali”. Faptul că autoritatea statului trece printr-o perioadă de difuziune nu este nou. Să nu uităm că natura statului a fost supusă schimbării cu ocazia marilor revoluții sociale sau a războaielor, de exemplu. Elementul de noutate este acela că într-o perioadă relativ scurtă de timp (20-30 de ani), majoritatea covârșitoare a statelor trece, în același timp, prin același fel de schimbări substanțiale. În concluzie, statele nu mai sunt singurii „actori” pe scena relațiilor internaționale și, uneori, nici măcar cei mai importanți. Statele nu mai sunt nici actori omogeni. Ele nu mai reprezintă, de cele mai multe ori, un front unit, bazat pe un consens în cadrul interesului național. Ele negociază cu alte guverne și, în același timp sau mai ales, pe plan intern cu constituenții lor sociali, pentru a rămâne la putere. Ca urmare, guvernele care au poziție internă slabă nu pot acționa la fel de decisiv, pe plan extern, precum cele solide. Pozițiile statelor în negocierile internaționale pot fi determinate, în mare măsură, de echilibrul forțelor politice din interior.

BIBLIOGRAFIE

- Brzezinski, Zbigniew, *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiivele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
- Cooper, Robert, *Destrămarea națiunilor. Ordine și Haos în secolul XXI*, Editura Univers Enciclopedic, București.
- Hardt, Michael; Negri, Antonio, „*Revista IDEA arta-societate*”, nr. 19/2004.
- Held, David; Goldblatt, David, *Transformări Globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, București, 2004.
- Hirst, Paul; Thompson, Graham, *Globalizarea sub semnul întrebării. Economia internațională și posibilități de guvernare*, Editura Trei, București, 2002.
- Kennedy, Paul, *Preparing for the twenty first century*, Vintage Books, New York, 1993.
- Morgenthau, Hans J., *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, București, 2007.
- Motoc, Iulia; Meleşcanu, Teodor, *Droit international public*, Editura Universității București, București, 1996.
- Weiss, Linda, *Mitul statului lipsit de putere*, Editura Trei, București, 2002.

